

**OZUQA QO'SHIMCHALARIDAN FOYDALANGAN HOLDA OZIQ-
OVQAT ANTIBIOTIKLARINI RETSEPTGA KIRITMASDAN
PARRANDALARNI O'STIRISHNING HOZIRGI TENDENTSIYALARI**

*J.Kdirbayeva Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik
va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali tayanch doktoranti*

*A.E.Yangiboyev Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali q.x.f.f.d,
dotsent*

*Ozuqa qo'shimchalaridan foydalangan holda oziq-ovqat antibiotiklarini
retseptga kiritmasdan parrandalarni o'stirishning hozirgi tendentsiyalari*

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada ozuqa qo'shimchalarini qo'llash samaradorligini batafsil o'rganish va tahlil qilish maqsadida bir qator soha olimlarining ushbu mavzu to'g'risidagi ilmiy tadqiqotlari va ularning xulosalarini o'rganish natijalari keltiriladi. Qolaversa ozuqa qo'shimchalarining biologik, zootexnik va morfologik ta'siri yosh broyler jo'jalari tanasining o'sishi va rivojlanishining aniq ko'rsatkichlari, shuningdek muskul to'qimalarining miqdoriy shakllanishi jarayoniga ta'sirini o'rganishda olib borilgan ilmiy izlanishlar qisqacha sharxlab o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *go'sht, jo'ja, intensiv, probiotik, prebiotik, fitobiotik, simbiotik, ozuqa, metabolizm, alternativ, assimilatsiya, Kobb-500.*

**Современные тенденции в птицеводстве с применением
кормовых добавок без рецептурных кормовых антибиотиков**

АННОТАЦИЯ: *С целью детального изучения и анализа эффективности применения пищевых добавок в данной статье представлены результаты научных исследований по данной теме ряда ученых и их выводы. Кроме того, изучены биологическое, зоотехническое и морфологическое действие кормовых добавок, специфические показатели роста и развития организма молодняка бройлеров, а также проведены*

научные исследования по изучению влияния на процесс количественного формирования мышечной ткани. кратко рассмотрены.

***Ключевые слова:** мясо, курица, интенсив, пробиотик, пребиотик, фитобиотик, симбиотик, корм, метаболизм, альтернатива, усвоение, Cobb-500.*

**Current trends in poultry farming without the use of feed additives
in the recipe for antibiotics**

***ANNOTATION:** This article presents the results of a study of scientific studies on this topic by a number of scientists in this field and their conclusions in order to study in detail and analyze the effectiveness of the use of feed additives. In addition, the scientific research conducted to study the biological, zootechnical and morphological effects of feed additives on specific indicators of growth and development of the body of young broiler chicks, as well as the quantitative formation of muscle tissue, is briefly described.*

***Keywords:** meat, chick, intensive, probiotic, prebiotic, phytobiotic, symbiotic, feed, metabolism, alternative, assimilation, Cobb-500.*

Asosiy izlanishlar: Hozirgi kunda go'sht yo'nalishidagi broyler jo'jalar go'shtiga iste'molchilar talabining salmog'i ko'payib, bir qancha broyler go'shti yetishtiruvchi tadbirkorlik xo'jaliklari soni ortib borayotgan bo'lsa-da, Ross-308 krossli broyler jo'jalarini o'sish va rivojlanish, mahsuldorlik sifatlarini yaxshilash hamda boquv davrini imkon qadar qisqartirish asosiy vazifalardan biri bo'lib kelmoqda. Bu borada ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirish uchun O'zbekiston olimlaridan S.Azimov, D.Azimov, A.Alimov, M.A.Ismoilov, A.Tursunov, G'.Jumaniyozov, G.B.Ibodullayeva, Sh.Doniyorov va boshqalar tomonidan go'sht yo'nalishidagi parrandalarni parvarishlash, o'sish va rivojlanish ko'rsatgichlarini oshirish usullarini o'rganishda turli parvarishlash va oziqlantirish usullaridan foydalanish mumkinligi to'g'risidagi ilmiy tadqiqot ishlarni olib borishgan.

KIRISH

Mazkur yo'nalishda bundan oldin o'tkazilgan ko'plab tadqiqotlarning ijobiy natijalariga qaramay, fundamental va hayvonlarda ovqat hazm qilishning ovqatlanish tarkibidagi o'zgarishlarga moslashish mexanizmi bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Zamonaviy krosslarning yuqori mahsuldor parrandalari retseptida mahalliy proteinli ekinlarni va rus olimlarining prebiyotik va probiyotik preparatlar ko'rinishidagi so'nggi ishlanmalarini birgalikda qo'llash bo'yicha amaliy tajribalar hali ham yetarli emas. Qolaversa asab va gumoral tartibga solishni hisobga olgan holda, ozuqa antibiotiklarisiz yangi turdagi retsept ta'sirida yosh va katta tovuqlar tanasining stressga chidamliligini oshirish jarayonining mexanizmi o'rganilmagan.

Jumladan, sanoat intensiv go'sht ishlab chiqarish ozuqa retseptini va ularning tuzilishini optimallashtirishning yangi strategik yo'nalishlarini ishlab chiqishni talab qiladi, bu parrandachilik sanoatiga retseptning ozuqaviy qiymatini va ozuqaning organizm tomonidan hazm bo'lishini hisoblashning yanada zamonaviy darajasini taklif qilishi, o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolishi mumkin. krossning genetik potentsiali, parrandalarning xavfsizligi va immunitetini oshiradi va hayvonlar va parrandalarning chiqindilari natijasida kelib chiqadigan azot bilan atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishga yordam beradi.

NATIJALAR VA MUNOZARALAR

Ozuqa qo'shimchalaridan foydalangan holda oziq-ovqat antibiotiklarini retseptga kiritmasdan parrandalarni o'stirishning hozirgi tendentsiyalari

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning 2022 yil 15 iyundagi "Parrandachilik sohasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi" PQ-281-sonli va 2021-yil 14-iyundagi PQ-5146 sonli Parrandachilikni rivojlantirish va tarmoq ozuqa bazasini mustahkamlashga qaratilgan qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi qarorlari hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning Parrandachilik sohasini yanada qo'llab-quvvatlash, zamonaviy genetik texnologiyalar va kooperatsiya tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risi 2024

yil 27 iyundagi PQ-238- sonli qaroridagi va mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yorish-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga ushbu dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada hizmat qiladi. O'zbekiston respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yil PF-60-sonli "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmonining 32 maqsadida ozuqa bazasi ko'paytirish va parranda mahsulotlarini yetishtirishni 2-3 barobarga oshirish kerakli ta'kidlab o'tilgan

Keng tarqalgan, ba'zan to'liq o'ylanmagan, tez-tez ozuqa va antibakterial dorilarning dorivor shakllaridan foydalanish parrandalarning ovqat hazm qilish traktida mikrobial biotsenoz tuzilishining buzilishiga, kislota-ishqor muvozanatining buzilishiga, foydali moddalarning nobud bo'lishiga olib keladi. va oshqozon-ichak traktining turli kasalliklariga, parrandachilik mahsulotlarining mahsuldorligi va sifatining pasayishiga olib keladigan va ba'zida chorva mollarining nobud bo'lishiga olib keladigan patogen yoki shartli patogen chirish mikroflorasining rivojlanishi.

Ko'p sonli parrandalar yopiq joylarda saqlansa, atrofdagi mikrofloraning sezilarli darajada o'sishi aniqlandi. Stress va immunitet tanqisligi nafaqat parrandalarning ko'plab kasalliklarining kashshoflari bo'libgina qolmay, balki o'zlari ham turli og'irlikdagi patologik sharoitlarni keltirib chiqaradi va chorva mollarining o'limini oshiradi va mahsuldorlikni pasaytiradi.

Tovuqning oshqozon-ichak trakti ozuqa bilan oziqlanishga o'tgandan keyingi birinchi haftalarda hosil bo'ladi, chunki ozuqa mikroflorasi ichak mikroflorasining tarkibini sezilarli darajada o'zgartirishi mumkin. Cheklangan joy, foydalanishga yaroqli maydonda yukning yuqori zichligi, chorva mollarining katta sanoat hajmi yo'g'on ichakning ishg'olini sekinlashtiradi . enterobakteriyalar va sut kislotasi bakteriyalari, bifidobakteriyalar, enterokokklar shakllanishi bilan kunlik jo'jalar. Noqulay omillarga duchor bo'lganda, turli patogen mikrofloralar tomonidan oshqozon-ichak traktining kolonizatsiyasi xavfi mavjud.

Sanoat parrandachilikda ozuqa antibiotiklari uzoq vaqt davomida ozuqani zararsizlantirish va turli xil oshqozon-ichak kasalliklarining oldini olish uchun

ishlatilgan. Davolash va oldini olish uchun jo'jalarga vaqti-vaqti bilan turli xil dorivor antibakterial preparatlar qo'llaniladi. Biroq, ularning beg'araz va uzoq muddatli qo'llanilishi atrof-muhit, tuproq va suvda antibiotiklarning ko'p miqdorda qoldiq shakllarining to'planishiga olib keldi, ular parrandalarga ozuqa orqali yoki to'g'ridan-to'g'ri inson retseptiga qayta kiradi. Tuproqda, hayvonlar va parrandalarning tanasida patogen va opportunistik bakteriyalar ko'p miqdorda paydo bo'lgan, ular ko'plab antibiotiklarga, hatto so'nggi avlod antibiotiklariga ham barqaror qarshilikka ega. Olimlar antibiotik terapiyasi nafaqat parranda chorvachiligida ma'lum bir bakterial kasallikning rivojlanishini oldini oladi, chorva mollarining nobud bo'lish xavfini kamaytiradi, balki bir vaqtning o'zida ichakdagi foydali mikroflora miqdorini kamaytiradi. Bu ko'pincha jo'janing tanasida barcha metabolik jarayonlarning buzilishiga, disbiyoz, enterit, koksidiyoz va ichak klastridiozining paydo bo'lishiga olib keladi.

Ko'pgina tadqiqotlar bo'g'ish davrining qisqarishi bilan hayvonlar va parrandalar ko'pincha ularning tanasida antibakterial dorilarning qoldiq miqdori bilan so'yish uchun yuborilishini isbotladi, bu nafaqat tayyor chorva va parranda mahsulotlari sifatini pasaytiradi, balki inson salomatligiga salbiy ta'sir qiladi.

Bessarabov B.F., Alekseeva S.A., Kletikova A.V. va boshqa tadqiqotchilar tarkibida antibiotiklar bo'lgan tuxum yoki parranda go'shtini muntazam iste'mol qilish inson ichak mikroflorasining antibiotiklarga qaram bo'lishiga va moslashishiga olib kelishi mumkinligini isbotladi, bu salbiy oqibatlariga olib keladi, ayniqsa COVID -19 davrida. pandemiya.

Hayvonlar va parrandalarda patogen va opportunistik mikrofloraning bakterial preparatlarga barqaror chidamliligini aniqlash bilan bog'liq paydo bo'lgan va o'sib borayotgan muammo oshqozon-ichak kasalliklarini profilaktik davolash usullari va usullarini qayta ko'rib chiqishni talab qildi.

Antibiotiklarning qoldiq miqdori bo'lmagan sof mahsulotlar olish zarurati paydo bo'lishi bilan tabiiy komponentlar, vitaminlar, kislotali moddalar, dorivor o'simliklar sharbatidan turli ekstraktlar va boshqalar asosida preparatlar ishlab chiqildi va davolash va profilaktika ishlab chiqarishida amaliy foydalanishga

topshirildi. hayvonlar va parrandalarning oshqozon-ichak traktining biotsenozini normallashtirish, organizmning immun tizimining opportunistik mikrofloraning ifloslanishiga chidamliligini oshirish sxemalari. Bunday dorilar probiyotiklar, prebiyotiklar, simbiotiklar, fitobiotiklar bo'lib, ular nafaqat hayvonlar va parrandalar organizmida ovqat hazm qilish jarayonlarini yaxshilashga xizmat qiladi, balki antibakterial dorilar bilan birga patogen mikrofloraga ham qarshilik ko'rsatishga qodir

Ko'plab tadqiqotlar va tajribalar parranda retseptiga muqobil ozuqa qo'shimchalarini kiritish parrandalarning oshqozon-ichak trakti mikroflorasini normallashtirish va barqarorlashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi, antibiotiklarsiz, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishga yordam berishini aniqladi. iste'molchilarning sog'lig'ini yaxshilaydi va yuqori zootexnik ko'rsatkichlarni ta'minlaydi.

Kochish I.I., Levkin I.A.ning fikriga ko'ra, bakterial shtammlarga asoslangan preparatlarni qo'llash. va ularning hammualliflari immun tizimini mustahkamlash va parranda retseptida tabiiy sarum qarshiligini oshirish uchun foydali ta'sir ko'rsatdi. Makarov S.V tomonidan tadqiqotlar broyler mahsuldorligining oshishi, bir qator biologik nazorat omillarining yaxshilanishi va ota-galaning reproduktiv qobiliyatining oshishini ko'rsatdi.

Turli xil zamonaviy biologik faol qo'shimchalar parranda retseptiga kiritilganda organizmda sodir bo'ladigan barcha fiziologik jarayonlarga turli xil ijobiy ta'sir ko'rsatadi, oshqozon-ichak traktida sodir bo'ladigan metabolik jarayonlarni yaxshilaydi, gumoral va hujayrali immunitetni mustahkamlashga yordam beradi, o'sish bo'yicha yaxshi natijalarga erishadi, yuqori sifatli tuxum va kunlik nafaqa tovuqlar ishlab chiqarish.

O'zbekistonning yetakchi olimlari ko'plab probiyotik va prebiyotik qo'shimchalarni ishlab chiqish va tadqiq qilishda bevosita ishtirok etganlar, bu dorilarning barchasi bir umumiy xususiyatga ega ekanligini aniqladilar - ular organizmga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. oshqozon-ichak traktining foydali mikroflorasini shakllantirish, bu ularni bakterial va kimyoviy jihatdan xavfsiz

kelajak dorilari deb hisoblash imkonini beradi, hayvonlar va parrandalarning o'ziga xos imkoniyatlarini ochib beradi.

Bir qator rus va xorijiy tadqiqotchilar oshqozon-ichak traktining turli kasalliklarini oldini olish va normal biotsenozni tiklash, normal biotsenozni tiklash uchun parranda go'shtini probiyotik preparatlar bilan oziqlantirishda ijobiy ta'sir ko'rsatdilar. antibiotiklar va boshqa antimikrobiyal preparatlarni qo'llashdan keyin parranda go'shtining oshqozon-ichak traktining ishlashi.

Yuqoridagi dalillar va tadqiqotlar asosida, hayvonlar va parrandalar organizmidagi turli probiyotik preparatlar va qo'shimchalar ozuqaning qo'shimcha fermentatsiyasi tufayli organizmdagi metabolik jarayonlarni yaxshilashi, optimallashtirishi mumkin degan xulosaga kelishimiz mumkin. mikrobiotsenozlar va patogen mikrofloraning rivojlanishini bostirish, immunitet tizimini mustahkamlash, tananing himoya reaksiyalarini rag'batlantirish uchun sharoit yaratadi. Nikulin V.N., Gerasimenko tomonidan probiyotiklarning ta'sir qilish mexanizmining tavsifi

Probiyotiklar ham hujayrali va gumoral immunitetni faollashtirish qobiliyatiga ega va oshqozon-ichak kasalliklarini davolash va oldini olish uchun vosita sifatida ishlaydi degan xulosani tasdiqlashga imkon berdi. Ularning fikriga ko'ra, probiyotiklar parrandalarning ovqat hazm qilish tizimidagi hayotiy jarayonlar uchun katalizator sifatida ishlaydi.

Tadqiqotchilar probiyotik preparatlarning fermentativ xususiyatlari tufayli parrandalarning pastki ichaklarida foydali mikroflorani shakllantirishda muvaffaqiyatli ishtirok etishini tasdiqlaydilar, bu esa organik moddalarning yaxshiroq va tezroq hazm bo'lishiga yordam beradi.

Ko'pincha parrandachilik va chorvachilik sanoatida, tadqiqotchilar fikriga ko'ra, ular tirik bakteriyalar bilan birga vitaminlar, mikroelementlar va dorivor o'simliklarning turli ekstraktlarini o'z ichiga olgan probiyotik va prebiyotik birikmasi bo'lgan sinbiotiklardan foydalanadilar. mikroorganizmlarning tez ko'payishi uchun zarur.

XULOSA

Ushbu mavzu bo'yicha tadqiqotlarning maqsadga muvofiqligi qimmat importni butunlay yo'q qilish uchun noan'anaviy mahalliy ozuqaning yangi turlarini izlash va tanlashda yotadi. Ishlab chiqilayotgan o'zbek ozuqa qo'shimchalari import qilinadiganlardan kam emas va ko'pincha o'z xususiyatlariga ko'ra ulardan ustun turadi, parranda go'shti organizmidagi gomeostaz tezligini oshiradi va mahsulot hosildorligini oshirishga yordam beradi. Shu bois, tajribamizda boshqa turdagi qishloq hayvonlari va parrandalarni boqishda eng yaxshi natijalarni ko'rsatgan ozuqa qo'shimchalarinidan foydalanishda davom ettirishni rejalashtirmoqdamiz.

ADABIYOTLAR

1. A.Yangiboyev, I.Xolbo'tayev, N.Sattorov. Utilization of nitrogen and mineral substances by the organism in the care of ross-308 broiler chicks with the help. International Conference on Developments in Education Hosted from Toronto, Canada <https://econferencezone.org> 21 st August – 2024 9-16 bet
2. A.Yangiboyev, I.Xolbo'tayev, N.Sattorov. Tetrabiotik yordamida broyler jo'jalarini parvarishlashda ozuqa moddalari va energiyaning organizm tomonidan o'zlashtirilishi. International Conference on Developments in Education Hosted from Saint Petersburg, Russia <https://econferencezone.org> July - 23rd 2024 10-17 bet
3. A.Yangiboyev, I.Xolbo'tayev, A.Narimov. Tuxum yo'nalishidagi jo'jalarni Quruq sut ozuqa qo'shimchasi yordamida parvarishlashda Aniqlash tajribasini o'tkazish natijalari Open Academia: Journal of Scholarly Research Volume 1, Issue 8, August, 2024 ISSN (E): 2810-6377 Website: <https://academiaone.org/index.php/4> 1-5 bet
4. I.R.Xolbo'tayev - Broiler jo'jalarining tirik vazn dinamikasi, o'sish intensivligi va yashovchanligiga Tetrabiotik probiotigining ta'siri. Chorvachilik va naslchilik ishi ISSN-2181-9459 Ilmiy-amaliy jurnal №4 2024 yil 18-21 bet
5. I.R.Xolbo'tayev Effect of tetrabiotic probiotic on quantitative and qualitative indicators of broiler chicken meat. Neo science peer reviewed journal volume 24, august - 2024 ISSN (e): 2949-7701 www.neojournals.com 1-6 papers

6. Sh.N.Nasimov, J.M.Sattorov, X.R.Berdiev va boshqalar “Innoprovot” mahalliy probiotigining broyler jo‘jalari kolibakteriozi va salmonellyoziga profilaktik ta’siri. Veterinariya meditsinasi jurnali Maxsus son 2. 2023 155-159 betlar.
7. Shambaeva S.D. Broyley tovuqlarini boqishda "Alift" probiyotik preparatidan foydalanish / Shambaeva S.D., Efremova N.N. // Tr.Buryat davlat qishloq xo‘jaligi fanlari akad. - jild. 39, 1-qism. - B. 150-153.
8. Ибрагимов, А.А. Этиология и патоморфогенез колибактериоза птиц / ИИИ Междун. ветер, конгр. по птицев.- М., 2007.-С.158-161.
9. Kochish, I.I. Belgograd Broyley ZAO go'shtli tovuqlar ratsionida immunokorrektiv ozuqa qo'shimchasidan foydalanish / I.I. Kocsis, E.P. Lapugin, O.I. Kocsis, S.V. Makarov - Matn: to'g'ridan-to'g'ri // Rossiya veterinariya jurnali. Ferma hayvonlari. - 2012. - No 2. - B. 13-15.